

УДК 316.722

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Валерій Денисенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

Гульбаршин Чепурко

*Інститут соціології Національної академії наук України,
відділ соціальної експертизи
вул. Шовковична, 12, 01021, м. Київ, Україна*

Володимир Піддубний

*Інститут соціології Національної академії наук України,
відділ соціальної експертизи
вул. Шовковична, 12, 01021, м. Київ, Україна*

У статті акцентується увага на виокремленні та аналізі особливостей модернізації як теоретичного концепту соціального пізнання суспільства в сучасних турбулентних реаліях; розкривається специфіка і тенденції модернізації українського суспільства.

Ключові слова: модернізація, соціальна трансформація, емансипаційні цінності, європейська цивілізація, ментальність, ідентичність.

Грунтовний аналіз модернізації сучасних суспільств є однією з основних проблем соціального пізнання та завдань соціальної практики, особливістю яких є осмислення й реальна спрямованість глобалізації як історичної тенденції теперішнього часу. Нині світовий соціум функціонує в системі утворення нової соціальної реальності, яка характеризується все більшим впливом життєзабезпечувальних соціальних технологій на стратегії перспектив окремих країн і народів, а також всього людства в цілому. В цьому контексті важливо акцентувати увагу на перманентному становленні інноваційного спектру соціальних відносин, зв'язків, соціокультурних норм і духовних цінностей, психологічних установок, особистісних моделей поведінки, комунікаційних взаємодій та ін.

Тому доцільно пов'язувати логіку розгортання наукового дискурсу щодо теоретичного розуміння і прикладного вирішення даної проблеми з трендом перетворення соціуму у світову консолідовану структурно-функціональну систему. А саме вона ініційована домінуванням у людській спільноті цивілізаційних смислів розв'язання цього практичного завдання.

Зазначимо, що на сьогодні суспільний розвиток сучасного світу відбувається під знаком модернізації. Як свідчить практика, модернізаційна парадигма у функціонуванні соціуму постійно актуалізується, здійснюючи експансію в нові контексти теоретизування, абсорбуючи й адаптуючи теоретико-методологічні підходи, що виникають. Процес модер-

нізації при цьому має системно-комплексний характер, який є дотичним до всіх проявів в соціальному, економічному, політичному та культурному житті суспільства. Він супроводжується трансформацією технології його реалізації та інструментарію посилення громадського контролю за рішеннями владних структур; ініціює раціоналізацію соціальних змін.

У цьому масштабному процесі нагальною стає участь України в планетарній конкурентній боротьбі за свій майбутній престижний статус. Особливістю цього процесу є сьогочасність усталених перетворень в основних сферах життєдіяльності українського суспільства за умови реальної стратегії його модернізації. В Україні відбуваються досить складні суперечливі трансформаційні процеси, спрямовані на конструювання реальної демократичної соціально-правової держави та її діяльних інституцій громадянського суспільства рівних можливостей; створення її ефективної конкурентоспроможності на світовій арені. Це зумовлює нагальну потребу масштабних модернізаційних змін у країні, динаміка розвитку яких має специфічні форми свого втілення в багатоваріантних просторово-часових та соціокультурних вимірах, без реалізації яких українське суспільство ризикує опинитися на маргінесі світового розвитку.

Отже, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю виявлення тенденцій і перспектив системної соціальної трансформації українського суспільства щодо сучасних вимог його інтеграції до глобального простору на основі модернізації. Така стратегія визначає динаміку поступу суспільства до найбільш ефективної моделі сталого розвитку: подолання економічної стагнації, усунення політичної нестабільності; інноваційного розвитку української економіки; реалізації системи демократичних цінностей, соціокультурних здобутків європейської цивілізації.

Фундаментальний аналіз проблем модернізації, етапів осмислення його розвитку, переваг і недоліків теоретизування, систематизація та обґрунтована критика деяких підходів присутні в працях знаних вчених Дж. Александера, Г. Гаферкампа, Н. Смелзера, А. Мартинеллі, Е. Тіріак'яна, П. Штомпки, К. Кумара, В. Іноземцева, П. Кутуєва та інших.

Значення модернізації полягає в ефективному використанні потенціалу соціуму, що зумовлює його радикальну трансформацію, спрямовану на створення як суспільства рівних можливостей, так і соціальної справедливості. У цьому сенсі підвищується роль модернізації як системи процесів, завдяки яким слаборозвинені суспільства або суспільства, що розвиваються, намагаються скоротити, навіть подолати розрив, що відділяє їх від розвинених країн в економічному зростанні, конкурентоспроможності на глобальному ринку і підвищенні якості життя [1, с. 25].

Поняття «модернізація» має багато інтерпретацій [2, с. 197]. Знаний американський соціолог Нейл Смелзер вважає модернізацію комплексною, багатовимірною, складною сукупністю змін, які мають місце в кожному аспекті суспільства в процесі його індустріалізації. У відповідності з доволі поширеними моделями модернізації, на його думку, передбачається перехід від традиційних способів виробництва до використання наукових знань і сучасної технології [3, с. 635]. На думку Д. Лернера, модернізація – це своєрідне ментальне зрушення, досягнення особливого стану розуму, який характеризується вірою у прогрес, схильністю до економічного зростання, готовністю адаптуватися до змін [4, с. 12]. Своє тлумачення модернізації дає відомий польський соціолог П. Штомка, який виділяє три значення цього поняття: 1) модернізація – синонім усіх прогресивних соціально-економічних змін, тобто за умови руху суспільства вперед; 2) поняття «модернізація» тотожне поняттю «сучасність» і означає комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних та інтелектуальних трансформацій, які відбувалися на європейському Заході з XVI століття і досягли свого піку в XIX – XX століттях. Сюди належать процеси індустріалізації,

урбанізації, раціоналізації, бюрократизації, поширення індивідуалізму і мотивації успіху, утвердження розуму та наука; 3) термін «модернізація» стосується відсталих або слабо-розвинутих суспільств, він уможлиблює їхні зусилля, спрямовані на те, щоб «наздогнати» провідні, розвинуті країни, які існують з ним в одному історичному часі, межах єдиного глобального суспільства [5, с. 10].

Отже, модернізація – це процес оновлення / трансформації суспільства як відповіді на актуальні історично значущі виклики, які ініціюють досягнення адекватного сучасного стану і порівняно високої конкурентоспроможності на глобальному рівні. В узагальненому сенсі модернізація визначається як цілеспрямована радикальна трансформація суспільства, котра впливає як на макрорівень, наприклад, змінюючи паттерни соціальної дії та її орієнтацію, формуючи нову ідентичність, так й інституційну структури соціуму [6, с. 27].

Модерн як результат цього процесу – це не лише певний реальний стан суспільства, комплекс властивостей його інститутів, а й певна філософська та ідеологічна система, яка має та актуалізує головний ціннісний орієнтир. Він постає з позицій соціології як європейської науки Нового часу не лише як етап еволюції людського суспільства, а консолідується/локалізується в просторі й часі, тобто може розглядатися/інтерпретуватися як окрема цивілізація. Водночас такий підхід містить універсалістський потенціал, який реалізується завдяки використанню соцієтальних і культурних здобутків людства.

У цьому плані відзначимо, що в процес модернізації нерозривно вбудовані соціокультурні виміри: емансипаційні ціннісні орієнтації, раціональна парадигма світосприйняття, особистісна відповідальність, довіра, солідарність, громадянська активність та ін. Ці загально визначені модернізаційні виміри завжди пов'язані з конкретно-історичними реаліями і втілюються через національний контекст, що породжує специфічні колізії й може призводити до соціальних дисфункцій та конфліктів [7, с. 19].

Проблема вивчення модернізації як особливого виду соціальної трансформації соціуму безпосередньо присутня в більшості класичних концепцій модернізації (К. Маркс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Спенсер, О. Конт), де акцентується увага на формуванні індустріального суспільства, а модернізація розглядається як процес, що проходить паралельно з процесом перетворення традиційного аграрного суспільства в індустріальне. Вона розглядається з погляду трансформації системи господарства, технологічної переоснащеності та створення нової організації праці.

В працях Д. Аптера, Д. Лернера, М. Леві, Дж. О'Коннела, С. Блека, Ш. Ейзенштадта (80–90-ті роки ХХ століття) проводиться спроба концептуалізації цього поняття. Ці дослідники інтерпретують процес зміни однієї соціальної форми іншою, як процес сходження до найбільш прогресивної моделі модернізації країн Західної Європи, і копіювання та вбудовування цих зв'язків в країни, що модернізуються. В їхніх роботах модернізація розглядається як універсальний, лінійний, еволюційний процес, через який мають пройти всі «слаборозвинені» суспільства. Так були розроблені моделі вестернізації й наздоганяюча модель.

Розробка сучасної версії модернізаційних досліджень (неомодернізаційний аналіз) пов'язана з іменами Е. Тіріакьяна, П. Штомпки, В. Цапфа, У. Бека, К. Мюллера та ін. (друга половина 1980 – 2000-х рр.). У роботах цих авторів та С. Хантінгтона, Д. Рюшемейра, Р. Бендікса, Б. Мура відбувається переосмислення концепції модернізації в напрямку визнання багатовекторності цього процесу й виникнення різноманітних форм суспільств, що трансформуються (*теорія множинності модернізації*). Все частіше увага приділяється значимості соціального суб'єкта як основного агента в ході соціальних перетворень, а також процесам самоорганізації в суспільстві. У відповідь на заклик відродити дослідження модернізації (Ш. Ейзенштадт, М. Леві) були запропоновані *«теорії неомодернізації»*

(Е. Тіріакьян), «теорії постмодернізації» (Дж. Александер), «теорії екологічної модернізації» (Е. Гідденс, У. Бек).

У цих розробках акцентується увага на врахуванні соціокультурної специфіки процесу модернізації в різних країнах. Йдеться, насамперед, про можливість поєднання соціо-економічної і політичної модернізації та системи історично обумовлених цінностей. Так, масштабні порівняльні дослідження цієї проблеми, здійсненні Р. Інглхартом і К. Вельцелем, свідчать про те, що успіхи на шляху модернізації суспільства зумовлені трьома визначальними складниками: економічною модернізацією, демократизацією політичної системи та формуванням сучасної емансипаційної системи цінностей [8, с. 13].

Метою нашого дослідження є визначення модернізації як теоретичного концепту; виявлення її впливу на реальні процеси сьогодення; розкриття специфіки і тенденцій модернізації українського суспільства.

Необхідність осмислення нинішнього стану розвитку українського суспільства мотивує українських вчених до розгляду окремих аспектів теорії модернізації та застосування її методологічного арсеналу для досягнення значимості різних феноменів суспільно-політичної практики. Ґрунтовно проблемами модернізації переймаються такі вітчизняні фахівці, як П. Кутуєв, М. Михальченко, Ю. Савельєв та ін. Такі інституції, як Інститут економіки та прогнозування НАН України (В. Геєць), Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка (О. Балакірева) визначили ціннісно-нормативні засади й детермінанти модернізаційних процесів на мікро- та макрорівні, а також обґрунтували оцінку ризиків і потенційних загроз соціоціннісної неоднорідності українського суспільства [9, с. 340].

Так, М. Михальченко вважає, що модернізація – творчо-перетворювальна функція розвитку як засобу оновлення суспільств. Суспільство, яке завершило модернізаційний проєкт, може вирушати на історичний смітник [10, с. 19].

Висвітлює еволюцію концепції модерну, розвитку та модернізації в дослідницьких програмах соціології П. Кутуєв [6].

Широкий спектр проблем модернізації досліджує Ю. Савельєв, зокрема, він аналізує суперечності сучасних інтерпретацій понять розвитку, еволюції, модернізації та ін. [11].

Є емпіричні підтвердження того, що у світовому масштабі трансформації ціннісних орієнтацій (соціокультурний вимір модернізації), відбуваються раніше, ніж інституціональні зміни [12, с. 17].

Самодостатні (емансипаційні) цінності за важливістю, зокрема європейського цивілізаційного вибору, є постматеріалістичні пріоритети індивідів над матеріалістичними. Як стверджує К. Вельцель, ці переваги уможливають процес змін «традиційних конформних цінностей, що підпорядковують людську автономію дисципліні спільності, цінностям, що вивільняють і роблять акцент на виборі самої людини» [13, с. 342].

Поширеність даних цінностей у суспільстві є важливою характеристикою процесу модернізації, оскільки згідно зі стратегією інноваційної трансформації, зокрема українського соціуму, слід очікувати, що економічне зростання і збільшення матеріального добробуту має супроводжуватися аналізом формування самодостатніх, загальноцивілізаційних цінностей, які сприяють інтеграційним процесам у суспільстві. Зокрема, важливо вивчати умонастрій як сформований під впливом географічних і соціокультурних чинників домен поведінки особистості, її чуттєво-емоційних реакцій і розуміння, що є вираженням ієрархічно зафіксованих пріоритетів і культурних цінностей. На аксіологічній шкалі відбувається зміщення акцентів від пріоритетів колективізму до цінностей індивідуалізму. Тут саме головний сенс становлення модерного суспільства полягає в проголошенні ідеї вільної особистості, яка усвідомлює себе як самодостатнє ядро раціонально інтегрованих соціальних зв'язків.

Отже, інтегруючись до світової спільноти, українському суспільству необхідно втілювати такі ключові тренди:

1. Вхідження до європейського цивілізаційного простору.

Бурхливий розвиток глобалізаційних процесів і посилення їхнього впливу на характер і особливості цивілізаційної еволюції в сучасному світі слід розглядати як імператив, вимогу часу. У цьому сенсі для України важливо врахувати і реалізувати можливості глобалізації (транснаціональні переміщення капіталів, послуг і людських ресурсів; технологічна інтеграція; інформаційно-комунікаційна революція). Вони мають пряме відношення до контексту сучасного українського культурно-цивілізаційного виміру. Це означає, насамперед, вирішення найважливіших модернізаційних проблем українського суспільства: а) національно-культурної ідентифікації; б) структурного цивілізаційного вибору; в) відповідності культурно-історичного фону модернізаційним перетворенням; г) реалізації механізму особистісної трансформації; д) адекватності «реформаторської» свідомості.

Україна ідентифікує себе, насамперед, як європейська держава. Це визначено її історичним минулим, географічним становищем, належністю до культурних традицій європейської цивілізації, соціоетнічним складом населення, можливостями економічних зв'язків із країнами Європи. Європейська інтеграція залишається як стратегічним напрямом української зовнішньої політики, так і позитивним ставленням населення до ЄС. Так, за даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України за 2017 рік до ЄС прихильно ставиться 54,1% українських громадян.

Європейська смислова традиція, прагматична соціалізація індивідів та раціоналістична інституалізація соціуму, які становлять основу її послідовного модерну, дають підстави вважати, що людина здатна логічно осмислити певну соціоінноваційну ситуацію. Наступним кроком є вибір обґрунтованого варіанту її розв'язання, що передбачає відповідну мету і послідовність її реалізації. Основними вимірами модернізації можна зазначити такі: 1) універсальні соціальні процеси і характеристики розвитку суспільства (у *змістовному* сенсі це: ринок, демократія і стратифікація; у *формальному* сенсі це: індустріалізація та урбанізація); 2) цивілізаційна варіативність і особливості культурних програм; 3) ціннісно-імперативний зміст і антиномічність; 4) перманентність змін та інноваційність; 5) зростання продуктивності, підвищення життєвих стандартів і спроможності людей.

Кризове становище, в якому продовжує залишатися українське суспільство (економічна стагнація і політична нестабільність, соціальна незахищеність значної частини населення, зниження рівня освіти, науки, культури, моральний занепад), ставить перед науковцями завдання неупереджено осмислювати причини, які його породили, а також чинники, що гальмують вихід із нього. Політологи та експерти вказують на причини такої ситуації, хоча найбільш вразливим місцем цього залишається низька задіяність ментальних чинників суспільних трансформацій. Слід мати на увазі, що суспільна свідомість є сферою, в котрій відбувається формування суспільних інтересів і виражається чітка система мотивацій та стратегій, цілеспрямованої діяльності як окремої особи чи соціальної групи, так і суспільства в цілому.

2. Формування ментальності як домінуючої риси людини.

Ментальність можна визначити як сформовану під впливом географічних і соціокультурних факторів систему стереотипів поведінки особистості, її чуттєво-емоційних реакцій і мислення, що є вираженням ієрархічно зафіксованих пріоритетів і культурних цінностей.

Ментальність народу формується впродовж усієї його історії і є результатом довготривалого історичного розвитку. Він відображає своєрідність суспільно-історичного досвіду, нагромадженого в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах жит-

тя. Ментальність разом із матеріальними чинниками інтегрує народ, націю в єдине ціле, складає основу національної ідентичності та ідентифікації особистості, споріднює один народ, націю з іншими та відрізняє його від них, робить його неповторно самобутнім. Тому ментальність як суспільний феномен глибоко поєднана сутнісними зв'язками із соціальністю, з її історичними трансформаціями. Вона є динамічно корелятивною історичним типам соціальності, які виступають її суб'єктами, носіями, враховує їх своєрідність, відображає їхню природу і сама надає їм особливої оформленості.

Ментальність забезпечує усталеність системоутворюючого домену історично сформованих етнонаціональних характеристик психотипу людини, тобто її культурне ядро. Усвідомлення людиною належності до певної культури є важливим атрибутом розуміння свого буття серед інших народів, сприяє підвищенню самооцінки у світі, а також впливає на вибір шляху розвитку.

Всі ментальні особливості української соціальності знаходять висвітлення в особливостях соціальних процесів, ідеології, своєрідності інституту державної влади. Таким чином, соціокультурні, ментальні основи й передумови соціальних поступів, незважаючи на те, що вони невіддільні від соціально-економічних і політичних основ і передумов, є фундаментальними в історичному змісті, і відіграють майже вирішальну роль у виборі того або іншого напрямку суспільного розвитку.

Формування модернізаційного контексту спричиняє і трансформацію менталітету, що передбачає зміну якості мислення, де центральне місце займає «раціоналізація» (М. Вебер) масової свідомості. Раціональність селекції та адаптації свого і зарубіжного досвіду набуває в умовах сучасного історичного вибору вирішального значення. Власне, від якості такого роду селекції/адаптації, тобто від ступеня цієї раціональності, як синтезу розуму, логіки, обачливості, об'єктивності, ефективності, залежить в остаточному підсумку адекватність вибору пріоритетів національного розвитку. Для українців уже став звичним дискурс із приводу конкретних і прагматичних цілей і завдань, виходячи із суспільно значущих стратегій життєдіяльності, який нав'язується деякими політичними силами.

Тому однією з основних рис сучасного суспільства, що модернізується, є індивідуалізм. А це означає, що людина в цій спільноті вільна від групових зв'язків і залежностей, які наказують їй. Вона має небувало широкі права не лише як громадянин, член суспільства, але і як особистість, котра сама вирішує, яким чином формувати свою життєву стратегію, а також особисто несе відповідальність за всі свої успіхи та поразки [14, с. 583].

3. Визнання ідентичності як об'єднуючого чинника.

Вона на основі загальних ідей і цілей формує історичну спільність людей з єдиною духовною і матеріальною культурою у відповідності із соціальним середовищем життєдіяльності. Цей чинник є необхідною передумовою зміцнення прав і свобод громадян України всіх національностей, створення громадянського суспільства та його динамічного розвитку.

Змінюване соціокультурне середовище стає визначальним чинником, що актуалізує процес ідентифікації. У 2017 р. громадянська самоідентифікація українців суттєво посилилась: 57% жителів України передусім вважають себе її громадянами (у 2012 та 2013 рр. – відповідно по 48,4% та 50,6%). Поменшало уявних громадян колишнього Радянського Союзу: лише 3,2% українців вважають себе мешканцями вже неіснуючої держави, тоді як у 2012 р. – 8,4% опитаних, а у 2013 р. – 6,6%. Відмітимо, що вкрай рідко українці відчують себе громадянами Європи (1,4%). А втім, зауважимо, що для третини (31,1%) українського суспільства найбільш близькі традиції, цінності та норми країн Західної Європи (у 2014 р. було 28,1%) [15, с. 443].

4. Вибір гуманістичних цінностей як основи модернізаційного життєстрою суспільства (життя людини, людська гідність, толерантність, самовизначеність людини).

Життя людини – це самодостатня цінність у соціоісторичному розумінні й інструментальному значенні, що відокремлює цивілізовану життєдіяльність спільнот від традиційної.

Концепт гідності людини, за Хабермасом, складає основу такого статусу громадян, які визнають один одного в якості суб'єктів рівних прав. Гідність людини – «<...> моральне «джерело», звідки підживлюється контент всіх основних прав» – права на свободу, соціальні, культурні права тощо, в їх паритеті, синтезі та неподільності, без виділення будь-яких з них (наприклад, економічних) як переважних [16, с. 15–17].

Толерантність – спосіб досягнення взаєморозуміння й узгодженості різних інтересів, мотивів, орієнтацій людей, соціальних груп або суспільства до переконань, вірувань і традицій інших людей чи спільнот. У сучасному світі толерантність повинна стати політичною необхідністю і культурною нормою модернізації. За умови динаміки становлення глобалізаційної цивілізації сучасного світу потреба переходу до нового типу соціальних відносин, заснованих на принципах соціокультурного плюралізму і толерантності, стає очевидною.

Самовизначення людини – це процес і результат вибору людиною цілей, позиції та засобів самоорганізації в конкретних обставинах життя; основний механізм пошуку і прояву її свободи. Особливістю цих процесів є нагальність перманентних перетворень у різних сферах життєдіяльності суспільства, що можуть з'явитися лише за умови реальної стратегії його модернізації.

Питання ініціювання модернізаційних реформ – одне з найважливіших, адже системні зміни у всіх сферах життя неможливі без підтримки владних структур та соціальних інститутів. За даними моніторингу 2017 р., більше третини (36,4%) опитаних вважають, що жодна структура не сприяє модернізації українського суспільства. Приблизно однакова частка (18,7% і 18,4% відповідно) респондентів вважають, що в більшій мірі модернізації сприяють вітчизняні громадські організації та асоціації та міжнародні громадські організації. Про сприяння модернізації бізнесових осередків заявляють 11,6% респондентів. У меншій мірі сприяють модернізації всіх сфер життя об'єднання роботодавців (9,1%), Президент України (8,9%), Національна академія наук України (7,6%); Верховна рада України (6,2%) і Кабінет Міністрів України (5,1%). Не визначилися з відповіддю – 22,4% респондентів.

Таблиця 1

Які наведені нижче владні структури та соціальні інститути сприяють модернізації українського суспільства? (%)

Вітчизняні громадські організації та асоціації	18.7
Міжнародні громадські організації	18.4
Бізнесові осередки	11.6
Об'єднання роботодавців	9.1
Президент України	8.9
Національна академія наук України	7.6
Верховна Рада України	6.2
Кабінет Міністрів України	5.1
Політичні партії та блоки	3.7
Інше	0.1
Ніхто не сприяє	36.4
Важко відповісти	22.4

Очевидно, що зрозуміти реальний суспільний запит на задекларовані реформи, готовність різних суб'єктів сприяти та активно діяти в досягненні визначених цілей можливо лише тоді, коли відбудеться широке інформування суспільства, роз'яснення цілей і шляхів модернізаційних реформ. Принаймні суспільство має зрозуміти ідеологію запропонованих реформ, на забезпечення чого вони переважно спрямовані – свободи чи рівності.

За даними моніторингу Інституту соціології за 2017 р., майже однакова кількість (з невеликою різницею) респондентів зазначає три основні причини, які найбільше заважають модернізації українського суспільства: відсутність лідерів, здатних ініціювати/очолити цей процес – 27,5%; небажання владних/політичних еліт докорінно змінювати українське суспільство – 26,2%; небажання влади нести витрати (матеріальні, грошові, фінансові, часові тощо) – 24,7%. Лише 7,6% респондентів вважають, що найбільше заважає модернізації українського суспільства слабкість волевиявлення/активності громадянського суспільства у підтримці цього процесу.

Таблиця 2

Що, на Вашу думку, найбільше заважає модернізації українського суспільства? (%)

Відсутність лідерів, здатних ініціювати/очолити цей процес	27.5
Небажання владних/політичних еліт докорінно змінювати українське суспільство	26.2
Небажання влади нести витрати (матеріальні, грошові, фінансові, часові тощо)	24.7
Слабкість волевиявлення/активності громадянського суспільства у підтримці цього процесу	7.6
Інше	0.4
Важко відповісти	13.7

У суспільній свідомості за роки тривалої розбудови української демократичної держави сформувалась усталена думка щодо кризи як перспективи найближчого історичного майбутнього. Невизначеність останнього трансформується в «настрої щоденного очікування» – горизонт усвідомленої соціальної взаємодії звучується до найближчого оточення. Але загальним орієнтиром розвитку суспільства в процесі трансформації соціальних відносин, інституцій і типів порядку є розширення «прав і свобод» на засадах можливості вибору людини. Отже, в підсумку кінцевим критерієм модернізації слід вважати збільшення; спроможності людей у здійсненні ними вільного вибору своєї життєдіяльності. Вона можлива, коли суспільство відповідає сьогочасним викликам і трансформується в річищі глобальних тенденцій розвитку, досягаючи перспективного соціального результату і порівняно високої конкурентоспроможності на світовій арені.

Визнання українським суспільством свого реального статусу в динаміці соціальної нестабільності розвитку глобального суспільства має сприяти продукуванню ним оптимальної моделі політичного, соціально-економічного розвитку і чіткої орієнтації в системі міжнародних зв'язків, а також ефективної конкурентоспроможності на світовому рівні. Це, у свою чергу, визначає такі етапи розвитку модернізації українського суспільства: 1) подолання традиційних цінностей; 2) адаптація до цінностей, норм, інституцій, моделей, зразків поведінки, соціокультурних проявів європейської цивілізації; 3) модернізаційна спрямованість суспільства на виклики, що мотивують соціальних суб'єктів на інноваційну діяльність, яка принесе реальні та відчутні результати, передусім, у соціальному вимірі.

Дослідження модернізації суспільства, зокрема й українського, дозволяє отримати науково обґрунтовану інформацію, що характеризує соціетальні процеси, які відбуваються у світовому глобальному просторі. Доцільно пов'язувати ці знання з розгортанням прикладного вирішення даної проблеми з урахуванням перспектив розвитку суспільства, що передбачає використання механізмів мінімізації існуючих та майбутніх викликів і загроз як внутрішньої, так і зовнішньої специфіки. Отже, модернізаційна спрямованість зумовлена глобальними викликами (ефективність і конкурентоспроможність), що стимулює український соціум на інноваційну діяльність – критичне мислення, створення і розповсюдження нових цінностей і норм, типів поведінки. Цю проблематику необхідно ґрунтовно досліджувати фахівцям-суспільствознавцям.

Список використаної літератури

1. Martinelli A. *Global Modernization: Rethinking the Project of modernity*. London: SAGE Publications, 2005. 159 p.
2. Поліщук Ю. Модернізація як теоретичний концепт: витоки, становлення, сучасні виклики: Наукові записки. Вип. 5-6 (79-80). К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2015. 254 с.
3. Смелзер Н. Социология: пер. с англ. М.: Феникс, 1994. 688 с.
4. Lerner D. *The Passin of Traditional Society*. Glencoe: Free Press, 1958. 289 p.
5. Штомпка П. Социология социальных изменений. М.: Аспект Пресс, 1996. 416 с.
6. Кутуєв П.В. Модерн, модернізація та розвиток: ідеї та практики: монографія. К.: Талком, 2015. 467 с.
7. Савельєв Ю. Соціокультурні виміри модернізації та економічний розвиток європейських суспільств: Україна в координатах цінностей та ідентичності. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2016. № 3. С. 18–37.
8. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия. Последовательность человеческого развития. М.: Новое издательство, 2011. 464 с.
9. Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України: кол. моногр. / Балакірева О.М., Геєць В.М., Сіденко В.Р. та ін.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2014. 340 с.
10. Михальченко М. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. К., 2005. Вип. 7. С. 18–27.
11. Савельєв Ю. Суперечності сучасних теоретичних інтерпретацій суспільного розвитку, соціальної еволюції, модернізації та соціальних змін. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2015. № 3. С. 59–74.
12. Распутывание связей между культурой и институтами на примере эмансипации человечества / Вельцель К., Инглхарт Р., Александер Э., Понарин Э. Журнал социологии и социальной антропологии. 2012. № 115 (4). С. 12–43.
13. Welzel C., Inglehart R., Kingemann H-D. The theory of human development: Across cultural analysis. *European journal of Political Research*. 2003. Vol. 42. P. 341–379.
14. Штомпка П. Социология: Анализ современного общества. М.: Логос, 2005. 664 с.
15. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 3 (17). К.: Інститут соціології НАН України, 2016. 546 с.
16. Хабермас Ю. Концепт человеческого сотрудничества и реалистическая утопия прав человека. Эссе к конституции Европы. М.: Весь мир, 2013. 215 с.

**ASPECTS OF MODERNIZATION OF UKRAINIAN SOCIETY
UNDER CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

Valerii Denysenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Theory and History of Political Science
Universytetska str. 1, Lviv, 79000, Ukraine*

Gulbarshyn Chepurko

*Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Social Expertise
Shovkovichna str., 12, 01021, Kyiv, Ukraine*

Volodymyr Piddubnyi

*Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Social Expertise
Shovkovichna str., 12, 01021, Kyiv, Ukraine*

The article focuses on the selection and analysis of the features of modernization as a theoretical concept of social cognition in modern turbulent realities, reveals the specifics and trends of modernization of Ukrainian society.

Key words: modernization, social transformation, emancipatory values, European civilization, mentality, identity.